

ده مورد از فرصت‌ها و آموزه‌های بحران همه‌گیری ویروس کرونا Ten Opportunities and Lessons of COVID-19 Pandemic Disaster

غلامرضا پورحیدری^۱، سیدمحمد زارعی ابرقوئی^{۲*}

Gholamreza Poorheidari¹, Seyed Mohammad Zarei Abarghoui^{2*}

^۱ گروه فارماکولوژی و سم‌شناسی، دانشکده داروسازی، دانشگاه علوم پزشکی بقیه‌الله (عج)، تهران، ایران

^۲ گروه فارماکوجنوزی و داروسازی سنتی، دانشکده داروسازی، دانشگاه علوم پزشکی بقیه‌الله (عج)، تهران، ایران

¹ Department of Pharmacology and Toxicology, School of Pharmacy, Baqiyatallah University of Medical Sciences, Tehran, Iran

² Department of Pharmacognosy and Traditional Pharmacy, School of Pharmacy, Baqiyatallah University of Medical Sciences, Tehran, Iran

نامه به سردبیر

کرونا نیازمند تلاش گسترده و وسیع محققین حیطه‌های مختلف است که در طول زمان و با همتی بلند مقدور می‌گردد.

تاکید بر اهمیت و ضرورت آموزش و اطلاع‌رسانی همگانی

یکی از اقدامات ضروری برای بررسی، برخورد و مواجهه صحیح در برابر هر رویدادی، آگاهی‌بخشی و اطلاع‌رسانی درست و به موقع به آحاد جامعه است. در هر جامعه‌ای که زیرساخت اطلاع‌رسانی مناسب از جمله اعتماد لازم بین آگاهی‌دهنده و مخاطب وجود داشته باشد، آموزش همگانی مورد نیاز با کمترین هزینه ممکن می‌گردد. در این حیطه در کشور ما ضعف‌هایی وجود دارد که باید شناسایی و برطرف گردد. اگرچه در اینجا بررسی فنی و دقیق این نقایص مد نظر نمی‌باشد اما واضح است که تلفات نسبتاً زیاد و تحمل آسیب‌های ناشی از مصرف متانول به منظور مقاوم شدن در برابر ابتلا به کرونا ناشی از ضعف در آموزش و اطلاع‌رسانی عمومی بوده و این کمبود را سخت به رخ می‌کشد.

ضرورت رصد، پایش و مدیریت اطلاع‌رسانی به مردم

اگرچه فعالیت مناسب سامانه‌های آموزشی و اطلاع‌رسانی در هر زمینه‌ای خودبه‌خود اقبال جامعه به اخبار و اطلاعات نادرست و غیر علمی را کاهش می‌دهد، اما با توجه به گسترش شبکه‌های ارتباطی و اطلاعاتی و پیام‌رسان‌ها، قطعاً مدیریت محتوا نیز به همان مقیاس باید توسعه یابد. واضح است که عدم مدیریت مناسب محتوا و بسنده کردن به توسعه سخت‌افزاری شبکه‌های ارتباطی، صرفاً فراهم نمودن دسترسی بدخواهان به فکر و ذهن جامعه به منظور القای اهداف فکری و فرهنگی دیگران و دگراندیشان را در

تمامی حوادث، بلایا و بحران‌ها درکنار ایجاد خسارات جانی و مالی، فرصت‌های گوناگونی را نیز پدید می‌آورند که در صورت شناسایی و بهره‌برداری، موجب رویش‌هایی نو پس از زمستان سخت و سرد حوادث می‌شوند که بهاری سرسبز و امیدوارکننده را به نمایش می‌گذارند. به طور کلی حوادث و بلایا در حیطه‌ای که جامعه را درگیر خود می‌کنند، نواقص و ضعف‌ها را به رخ کشیده و توجهات را به خود جلب می‌نمایند و شرایط مشاهده، بررسی و پرداختن به این نواقص و ضعف‌ها را مهیا می‌سازند. در حقیقت این وقایع هرچند تلخ فرصتی برای درک آنچه در شرایط عادی به راحتی مورد توجه قرار نمی‌گیرند به وجود آورده که در صورت توجه و بررسی این مسایل، برنامه‌ریزی به منظور پیشگیری از بروز مجدد این موارد و پیش‌بینی و برنامه‌ریزی به منظور کنترل و اداره بهینه چنین شرایطی در صورت بروز مجدد، از تلخی ماجرا کاسته و از تهدیدات بوجود آمده به‌عنوان فرصتی به منظور بازنگری، رفع نقایص و تحکیم سامانه‌های اداری و خدماتی استفاده خواهد شد. از جمله این وقایع، بحران همه‌گیری ویروس کرونا است که اولین موارد آن در ماه‌های پایانی سال ۱۳۹۸ در کشور ما گزارش شد و تا لحظه انتشار این مطالب بیش از یکسال و نیم تداوم یافته و بخش‌های مختلف جامعه را به خود درگیر نموده است. این بحران نیز درس‌ها، عبرت‌ها و فرصت‌هایی در دل خود داشته است که در این فرصت سعی شده تا به اجمال برخی از آن‌ها مورد اشاره قرار گیرد. هرچند احصاء همه درس‌ها و فرصت‌های ناشی از همه‌گیری

نگاه به درون و خود اتکایی تنها راه موفقیت

روند همه‌گیری کرونا و عدم آمادگی اکثر کشورها سبب شد که بین کشورهای توسعه یافته و صنعتی هم کشمکش و درگیری جدی به وجود آید که تنش‌های پیرامون تامین ماسک و سایر لوازم مورد نیاز برای مدیریت بیماری کرونا از نمونه‌های این موضوع است. در چنین شرایطی و با در نظر گرفتن شرایط سخت ناشی از تحریم‌های گسترده علیه کشور، از آنجا که امیدی به واردات وجود نداشت و نگاه‌ها به درون و توانمندی‌های داخلی متمرکز گردید، نه تنها کارنامه قابل قبولی در مواجهه با بیماری به دست آمد، بلکه خودکفایی و خود اتکایی در غالب نیازهای ناشی از این بحران نیز حاصل گردید. به عبارت دیگر، تحریم‌ها و در انزوا قرار گرفتن توسط دولت‌های قدرتمند و مستکبر سبب شد که مردم ایران دست در دست هم دهند و لوازم حفاظت فردی را نه تنها به اندازه نیاز داخلی کشور بلکه بیش از آن مقدار نیز تولید و صادر نمایند. این موضوع با القای روحیه «ما می‌توانیم»، محققین تولید واکسن را نیز برانگیخت که حتی در صورت عدم وصول نتیجه چشمگیر مورد انتظار بسیار ارزشمند و مبارک است. اینها نمونه‌های دیگری از پنجره فرصت در حوادث و بلایای گوناگون است، که با وقوع آن‌ها گشوده می‌شود.

طرح‌های کمک مومنانه راهکاری جهت جبران

خسارات اقتصادی ناشی از کرونا

پس از شیوع بیماری کرونا و ایجاد محدودیت‌های مربوطه که کسب و کارها را به شدت متاثر نمود، اقبال مختلف مردم واکنش‌هایی را از خود نشان دادند که به تولید و یا بازتولید ارزش‌های فوق‌العاده ارزشمندی در سطح جامعه انجامید. کمک‌های مومنانه که با محوریت بخش‌های مختلف کشور و با تشویق و ترغیب رهبری معظم انقلاب شکل گرفت، سبب شد بخشی از پیامدهای اقتصادی کرونا جبران گردد. این اقدامات خیرخواهانه تا آنجا گسترش یافت که بخش‌هایی از جامعه که قبلاً کمتر مورد توجه بودند نیز مورد توجه و حمایت قرار گرفتند. این کمک و انفاق در شکل‌های مختلفی به اجرا درآمد که این نوشتار درصدد ورود به جزئیات آن نیست و صرفاً بر این نکته تاکید می‌گردد که کمک‌های مومنانه، جدای از میزان تاثیر در جبران پیامدهای اقتصادی کرونا، روحیه همدلی، همکاری و توجه به یکدیگر را تقویت نمود که به نوبه خود در انسجام ملی و کم اثر کردن تلاش مخالفان و معاندان نیز نقش بسیار موثری را ایفا نمود.

تقویت ویژگی‌های فطری و الهی انسان‌ها

گرچه با شروع همه‌گیری کرونا در ایران تلاش‌های بسیاری صورت گرفت که بینش‌ها و گرایش‌ها و باورهای مردم مسلمان را زیر سوال ببرد، اما در عمل شیوع بیماری و در دسترس نبودن راهکار دقیق درمان بیماران سبب شد مردم به فطرت ذاتی خود که استمداد از ذات پروردگار مقتدر است بیشتر توجه کنند. استیصال در برابر بیماری، راز و نیاز با خدا، استغاثه و طلب یاری از خداوند متعال و اوج گیری دعاها و درخواست‌ها از ذات اقدس الهی، زمینه کاهش

پی خواهد داشت. سیل اطلاعات حاصل این امر (اعم از اخبار درست و نادرست و یا آمیزه‌ای از این دو) نهایتاً مخاطبان بی‌گناه را با خود می‌برد که مسئولیت پیامدهای اقدامات نامتوازن و نامتناسب بر عهده مدیران عرصه‌های مرتبط خواهد بود.

سبک زندگی سالم و حفظ سلامت بدن، بزرگترین

راه پیشگیری و درمان

امروزه در بخش‌های زیادی از کشور ما توجه و اعتماد بیش از اندازه‌ای به درمان وجود دارد و کمتر به پیشگیری و مراقبت از سلامت پرداخته می‌شود. به عبارت دیگر، بسیاری از مردم بر این تصور هستند که هر مشکلی که پیدا کنند با رجوع به پزشک، درمانگاه و بیمارستان برطرف خواهد گردید. از سوی دیگر، رویکرد مراکز درمانی نیز از مطب گرفته تا بیمارستان‌ها غالباً بر همین محور بنا شده است. حال آنکه همه‌گیری کرونا نشان داد که تکیه بر درمان و قرار دادن درمان به عنوان محور سلامت جامعه نه مقدور است، نه آسان و نه ارزان.

در واقع بهترین راه پیشگیری از ابتلا به بیماری در وهله نخست قوی و مقاوم بودن جسم و روان انسان و در مرحله بعد رعایت اصول و مقررات بهداشتی است. خواب به موقع و کافی، تغذیه مناسب و متناسب با وضعیت مزاجی، فصلی و آب و هوایی، ورزش و تحرک مناسب با شرایط فیزیولوژیک هر فرد از جمله موارد قابل توجه در تامین قوت و صحت جسم و روان انسان است. همچنین برخورداری از انرژی و نیروی ایمان به همراه پرهیز از استرس و بهره‌گیری از توکل و توسل از دیگر مواردی است که نقش آن در تامین سلامت جسم و روح انسان قابل چشم‌پوشی نیست. قابل توجه آنکه کلیه موارد ذکر شده در سبک زندگی اسلامی - ایرانی مورد توجه بوده، و البته این مطالب مختص شرایط بیماری کرونا نیست و در مورد سایر بیماری‌ها و ناخوشی‌ها نیز صدق می‌کند. بنابراین، همه‌گیری کرونا ثابت کرد که برخورداری از تندرستی و سبک زندگی سالم در کنار رعایت پروتکل‌های بهداشتی در مواجهه با بیماری از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار است.

تمرین گسترده پدافند زیستی در کشور

شیوع کرونا، جدا از منشاء بیماری که مشخص کردن آن مستلزم ورود متخصصان مختلف علوم پزشکی به این عرصه است، فرصتی فراهم نمود تا توانمندی‌های کشوری به‌ویژه در بخش نیروهای لشکری وارد صحنه شده و شیوه‌های مختلف مبارزه با یک بحران زیستی به کار گرفته شود و تجربیات ارزشمندی در این زمینه به دست آید. توان ضدعفونی کردن معابر، تجهیز مراکز درمانی موجود و ایجاد مراکز درمانی جدید با هدف پذیرش انبوه بیماران از جمله عملیاتی کردن امکاناتی بود که در صورت لزوم می‌تواند به کار گرفته شود و پاسخگوی نیازهای ناشی از بحران از جمله بحران بیولوژیک باشد. این ارزش افزوده به جامعه که در جای خود باید مستند شود و به جزئیات آن پرداخته شود از جمله فرصت‌هایی است که همه‌گیری کرونا عرضه نموده است.

خدا فراموشی و خود فراموشی را فراهم نمود و موجب افزایش توجه به خداوند متعال و تعالیم دینی، ترویج سبک زندگی مبتنی بر خدا باوری و دین محوری شده و به عبارت دیگر موجب احیای فطرت انسانی گردید. لازم به ذکر است که شرایط ناشی از شیوع بیماری کرونا اعتقادات مستحکم و بی‌پیرایه را تقویت نمود و باورهای سطحی و غیر متقن را به چالش کشید و در این چالش، باورهای صحیح تمیق یافت و مستحکم‌تر گردید و برخی دیگر از باورهای سطحی نیز متزلزل گردیده و در تردید و حیرت فرو رفتند که این تردید نیز خود می‌تواند مقدمه‌ای بر تصحیح و تحکیم باورها و اعتقادات فطری و الهی گردد.

نمایش بر خورد حکیمانه نظام جمهوری اسلامی در برخورد با واقعیت‌ها و رخدادها

هنگامی که اولین موارد بیماری کرونا در ایران شناسایی شد، کشورهای پیشرفته اروپایی و امریکایی هنوز با این همه‌گیری درگیر نشده بودند و یا اینکه هنوز به شناسایی موارد این بیماری در کشورشان اقرار ننموده بودند و حتی در مواردی اهمیت آن را نیز انکار نموده و بعضاً راهکارهای غیر علمی و خلاف اخلاق پزشکی را به منظور مواجهه احتمالی با آن پیشنهاد می‌نمودند. این در حالی بود که در ایران اسلامی بر واقعیت بیماری صحنه گذاشته شد و رخدادی جدی تلقی شد و رویکرد علمی و عقلی لازم از جمله استفاده از لوازم محافظتی و رعایت فاصله فیزیکی در دستور کار قرار گرفت. تجمع‌های عبادی مانند نمازهای جمعه و تشریف به حرم ائمه و اماکن متبرکه متوقف گردید. مجموعه این اقدامات، مواضع حکیمانه، عقلی و علمی نظام حاکم بر کشور در مواجهه با بحران کرونا را به نمایش گذاشت. حال آن‌که چنین برخورد مناسب و موفق در هیچ یک از کشورهای مدعی توسعه یافتگی و علم و عقل دیده نشد که این حقیقت خود مقوله‌ای است که اهل قلم نباید از آن غفلت نمایند. به علاوه، این رفتار حکیمانه سبب شد که قاطبه مردم نیز بدون بگير و ببندهایی که در برخی کشورها مشاهده شد، پروتکل‌های بهداشتی را رعایت نمایند و مدیریت بیماری به شکل قابل قبولی صورت گیرد.

نمایش عملی جایگاه فناوری ارتباطات و فضای مجازی

هرچند اهمیت بکارگیری و بهره‌برداری از فناوری‌های ارتباطی به صورت روزافزون آشکار گشته است، اما شیوع بیماری کرونا و محدودیت‌ها و الزاماتی که بر فعالیت‌های گوناگون تحمیل نمود، اهمیت فناوری ارتباطات را بیش از پیش نمایان ساخت. از جمله آنکه اگر از این فناوری‌ها به خوبی بهره‌برداری شود بسیاری از آمد و شدها و بخش زیادی از حجم ترافیک قابل کاستن است و در همین راستا آلودگی هوا نیز تا حد زیادی قابل کنترل خواهد بود. همچنین این موضوع که بکارگیری فناوری ارتباطات و اطلاعات توانایی رقم زدن چه تحولاتی در جامعه را دارد و چه هزینه‌هایی را می‌تواند بکاهد یا به صفر برساند، خود فرصت دیگری را جهت بحث و بررسی می‌طلبد.

نکته دیگری که در همین راستا مطرح است، ضرورت برخورداری از استقلال و عدم وابستگی در این زمینه است. به عبارت دیگر به هر میزان که به کارگیری و بهره‌برداری از شبکه‌های اطلاعاتی و ارتباطاتی افزایش می‌یابد مخاطرات مرتبط با آن نیز اهمیت بیشتری می‌یابد. از جمله این مخاطرات کنترل و مدیریت دیگران بر شبکه جهانی اینترنت است که عمده فعالیت‌های ارتباطی در جامعه ایران نیز بر همان بستر صورت می‌گیرد. لذا واضح است که بدینوسیله دخل و تصرف در روال عادی زندگی شهروندان ایرانی که با آن خو گرفته‌اند از سوی دشمنان و معاندان می‌تواند آسیب‌های اقتصادی، اجتماعی و روانی متعددی را در پی داشته باشد. بنابراین، آموختن این درس یک ضرورت ملی است.

به چالش کشیده شدن نظریه جهانی شدن

جهانی شدن و دهکده جهانی از واژه‌های پرتکراری بوده و هست که هر روز طرفداران بیشتری را پیدا می‌نمود، اما شیوع بیماری کرونا نشان داد که در وقت خطر همه کشورها به مرزهای جغرافیایی خود می‌انديشند. اتحادیه اروپا کشمکش‌های متعدد بین کشورهای عضو این اتحادیه را بر سر تصرف ماسک تجربه نمود و حمل ماسک مانند حمل اسکناس با محافظین مسلح صورت گرفت. همچنین، عضو اتحادیه اروپا پرچم اتحادیه را کنار گذاشت چون در معرکه مبارزه با بیماری از اینکه عضو اتحادیه باشد از نفع و حمایتی برخوردار نگردید.

در اینجا قصد بر آن نیست که همکاری کشورها با یکدیگر کم اهمیت انگاشته شود، بلکه تاکید بر این است که چشم بسته و خام نباید در تعاملات جهانی وارد شد و همواره باید تعاملات بین‌المللی با توجه به جمیع جهات و در نظر گرفتن خود اتکالی صورت گیرد. همچنین در انتخاب کشورهای همکاری کننده بر اساس همسو بودن و منافع مشترک اقدام شود. بی شک وارد شدن در توافقات بین‌المللی بدون لحاظ همه جوانب اشتباهی است که با گذر زمان عوارض آن پدیدار شده که گاهی بسیار غافلگیر کننده نیز خواهد بود. در این نوشتار قصد بر آن بود که این حقیقت مهم یادآوری و مورد تاکید قرار گیرد که حوادث، بلایا و بحران‌ها همواره در کنار خسارات و تلفات، فرصت‌ها و آورده‌های گوناگونی را نیز عرضه می‌کنند که در این مجال برخی از فرصت‌ها، درس‌ها و آورده‌های همه‌گیری کرونا مورد اشاره قرار گرفت. گرچه در این فرصت صرفاً به ۱۰ عنوان از آموخته‌های کرونایی اشاره گردید که هر یک شرح و تفسیر بسیاری را طلب می‌کند، اما فرصت‌ها و درس‌های کرونایی بسیار فراوانند که اصحاب رای و اندیشه و صاحبان قلم می‌توانند از آن‌ها بهره‌برداری نموده و با با نگارش و انتشار آن‌ها خدمت قابل توجهی را به جامعه علمی و فکری امروز و فردای ایران اسلامی و جهان ارائه دهند.

تضاد منافع: نویسندگان تصریح می‌کنند که هیچ‌گونه تضاد

منافعی در مطالعه حاضر وجود ندارد.